

KAROLINA TOMCZAK

ARTYSTYCZNE ŚWIATY
ANNY
SZPAKOWSKIEJ-KUJAWSKIEJ
Z B L I Ź E N I A

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

ARTYSTYCZNE ŚWIATY
ANNY SZPAKOWSKIEJ-KUJAWSKIEJ

ZBLIŻENIA

Seria

Dyskursy sztuk(i) 1

Redaktor serii

Karolina Tomczak

Rada naukowa serii

dr hab. Justyna Bajda, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego

dr hab. Irena Dżurkowa-Kossowska, prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
w Toruniu

dr hab. Ryszard Mączyński, prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

dr hab. Marcin Trzęsiok, prof. Akademii Muzycznej w Katowicach

dr Arkadiusz Wojtyła, Uniwersytet Wrocławski

dr hab. Bogumiła Mika, prof. Uniwersytetu Śląskiego

dr Mirosława Sobczyńska-Szczepańska, Uniwersytet Śląski.

Recenzent

Paweł Mackiewicz

Na okładce prace Anny Szpakowskiej-Kujawskiej: *Zuzanna po górach, dolinach*, olej, 1971. Fot. Ł. Kujawski; *Zjednoczeni III*, kalabas, akryl, lajkra, 1983. Fot. Ł. Kujawski; *Skrzydłak z ogniska*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabas, drewno, 2017–2019. Fot. Ł. Kujawski; *Droga do środka 7*, kolaż, 2009. Fot. Ł. Kujawski.

Karolina Tomczak

ARTYSTYCZNE ŚWIATY
ANNY SZPAKOWSKIEJ-KUJAWSKIEJ

ZBLIŻENIA

Spis treści

7	WSTĘP
13	1. OSOBNOŚĆ DROGI TWÓRCZEJ I PERSPEKTYWA METODOLOGICZNA
39	2. TENDENCJE MALARSTWA ANNY SZPAKOWSKIEJ-KUJAWSKIEJ
75	3. SYMPOZJUM WROCŁAW 1970 I BALONY
99	4. CERAMICZNO-RZEŹBIARSKIE „PODRÓŻE”
145	5. KALABASZE – UNIKALNE RZEŹBY Z TROPIKÓW
185	6. LASÓWKA
223	FINALNA – JEDNAK – PRÓBA KLASYFIKACJI...
229	BIBLIOGRAFIA
235	SPIS ILUSTRACJI
241	INDEKS OSOBOWY
244	SUMMARY

To krótkie studium poświęcone sztuce Anny Szpakowskiej-Kujawskiej stanowi **zbliżenia do wybranych obszarów i zagadnień jej twórczości malarskiej i – zwłaszcza – przestrzennej**. Założeniem niniejszej pracy jest przyjrzenie się szczególnym i charakterystycznym zakresom twórczej działalności artystki, głównie okresu dojrzałego, wyartykułowanego od początku lat 70. XX wieku i późnego (do chwili obecnej). Pozwoli to ująć specyfikę tej sztuki, czyli jej **indywidualny kobiecy modernizm** rozwijany w eksperymentalnych doświadczeniach twórczych, a także przekraczanie ustalonej konwencji poprzez spontaniczne sięganie po właściwości rozpowszechnione w sztuce aktualnej. Jednocześnie umożliwi wydobycie osobliwego realizmu tej twórczości, opartego na kobiecym doświadczeniu życiowym i artystycznym. Ten realizm pozwala wygenerować odmienny i mocno eksponujący kobiecy podmiot artystyczny świat osobistych peregrynacji, przekazany w wysoko zindywidualizowanym języku plastycznym i wynalezionym osobniczym kodzie artystycznych środków. Tekstowi przyświeca zamiar pełniejszego ukazania wyraźnie nowatorskich obszarów twórczości Szpakowskiej-Kujawskiej, wyróżniających się odważnym eksperymentem odrębnej kreatorki, a także tych działań artystycznych, które dotąd nie zostały wystarczająco

przedstawione w merytorycznym i pogłębionym interpretacyjnie opisie. Dzięki takiej analizie aktywność artystki zostanie osadzona w aktualnym dyskursie sztuki współczesnej jako jej niezbędny i wyjątkowy przejaw. Sama zaś Szpakowska-Kujawska ukaże się jako mistrzowsko precyzyjna modernistka-awangardystka, która swoją antykonwencjonalnością i zróżnicowaną odmiennością antycypuje artystyczne transgresje określające wybrane aspekty ponowoczesnej sztuki.

Zaproponowana tu perspektywa badawcza uwzględnia analizę sztuki Szpakowskiej pod względem znamionujących ją tendencji: realizmu i awangardowości, a także podporządkowanych stylistyce awangardy (jako nurtowi modernizmu) przejawów późniejszej estetyki postmodernistycznej. Metodologiczny repertuar wykorzystany w studium częściowo sięga do optyki feminizmu i psychoanalizy, nie rezygnując przy tym z interpretacji kompozycyjnej rozwiniętej miejscami o dokładniejszą analizę formalną. Takie eklektyczne nachylenie badawcze z różnym nasileniem będzie towarzyszyć opisowi poruszanych w tej pracy obszarów twórczej działalności Anny Szpakowskiej-Kujawskiej: tendencji malarskich, udziału w Sympozjum Wrocław '70, prac ceramicznych i rzeźbiarskich, kalabasz z okresu nigeryjskiego oraz dzieł zainicjowanych pobylem twórczyni w Lasówce.

Samo powstanie tej książki to przede wszystkim wynik bezpośrednich spotkań z Anną Szpakowską-Kujawską, które wstępnie były obmyślane jako wywiady, potem przerodziły się w równoważną wymianę zdań na temat sztuki artystki oraz kontekstu jej zaistnienia i trwania. Pierwszy trop poszukiwań, czyli przynależność do Grupy Wrocławskiej, wydał się nieprecyzyjny. Osobność Szpakowskiej wyblęskiwała podczas spotkań z nią i jej sztuką w zapełnionej dziełami pracowni. Drugi – poznanie poprzez bezpośrednią percepcję i zetknięcie z żywym drugim człowiekiem, otoczonym jego artefaktami w prywatnej przestrzeni, oraz poprzez autorskie teksty – okazał się właściwy. Na początku najbardziej zajmujący był okres nigeryjski i osobliwy majstersztyk, czyli kalabasz, odrębne dzieło artystki, stanowiące jej formo- oraz sensotwórczy wynalazek. Zapoznanie się z maszynopisem autorskiego pamiętnika *Ekundayo albo droga* przybliżyło tworzenie Szpakowskiej w Afryce i jednocześnie jej życie w tym miejscu. Pozwoliło na wtajemniczenie w estetyczną i egzystencjalną wrażliwość, którą artystka skrupulatnie zawarła w swoim tekście. Potem pojawiła się inna problematyka jej sztuki, równie interesująca – Sympozjum Wrocław '70, formy przestrzenne i twórczość lasówkowa.

Finalnie współblycie z artystką i „żywym” dziełem, dopełniane merytorycznym dialogiem z tekstami źródłowymi i opracowaniami, odsłoniło różnorakie problemy tej twórczości, dotąd niewystarczająco wyartykułowane. Skłoniło do zakreszenia

odmienności drogi twórczej Szpakowskiej-Kujawskiej oraz próby jej zdefiniowania i osadzenia w dyskursie sztuki współczesnej, czyli w eklektycznej optyce badawczej z zakresu m.in. realizmu i awangardy, a także feminizmu i psychoanalizy (rozdz. 1. *Osobność drogi twórczej i perspektywa metodologiczna*). Konieczne wydało się przybliżenie najmniej opisanych i najistotniejszych zagadnień obejmujących zwłaszcza dojrzały etap artystycznych działań, których analiza naświetla specyfikę tej wielomedialnej twórczości. Szczególnie ważna malarska kreacja zachęciła do syntetyzującego wskazania jej głównych i wyróżniających się tendencji formalno-tematycznych na przykładzie wybranych cyklów (rozdz. 2. *Tendencje malarstwa Anny Szpakowskiej-Kujawskiej*). Aktywne uczestnictwo artystki we wrocławskim świecie sztuki i od samego początku budowanie od podstaw kontekstu życia artystycznego na Ziemiach Odzyskanych uwydatniły niewątpliwą i niezauważoną rolę Szpakowskiej w Sympozjum Wrocław '70, w znaczeniu nie tylko twórczym, lecz także organizacyjnym (rozdz. 3. *Sympozjum Wrocław 1970 i balony*, najbardziej historiograficzny). Ciągłe powroty artystki do formy przestrzennej uzmysłowiły, jak ważne i jakościowo inne są jej rzeźba i ceramika, w tym prace dotąd nieopisane lub ujęte w niewystarczającym zakresie (rozdz. 4. *Ceramiczno-rzeźbiarskie „podróże”*). Pobyt w Nigerii wskazał wyjątkową jakość nowatorskiej sztuki z tropików. Ukazał zwłaszcza unikalne kalabasze, czyli „dziecko megaliansu” zrodzone na przecięciu dwóch różnych kultur, jako świadectwo transgresyjnego doświadczenia orientalnej tematyki i tworzywa (rozdz. 5. *Kalabasze – unikalne rzeźby z tropików*). Ostatnio pochłaniające Szpakowską malarstwo lasówkowe i przestrzenne *Skrzydłaki* ujawniły formotwórczą rolę natury w jej osobistych kolożach i wielobarwnych bryłach klejonych (rozdz. 6. *Lasówka*). Zakończenie stanowi podsumowujące domknięcie selektywnego przeglądu artystycznych podróży wrocławskiej nestorki i jednocześnie finalną próbę ulokowania jej w perspektywie modernizmu i postmodernizmu, definiujących współczesny dyskurs sztuki (*Finalna – jednak – próba klasyfikacji...*). Poszczególne rozdziały naświetlają konkretne etapy twórczości artystki, formułowaną wówczas nowatorską wartość twórczą, a także złożoną problematykę powstawania i istnienia jej dzieła. Niniejsze omówienie artystycznych działań Anny Szpakowskiej-Kujawskiej dotyczy więc głównie tych właśnie wybranych zagadnień.

Na koniec warto podkreślić istotny kontekst powstawania tej książki. Przesiadując w prywatnym zaciszu pracowni, Szpakowska chętnie pokazywała swoje prace, opowiadała o nich bezpośrednio i szczerze, zarówno od strony formalnej i technicznej, jak i tematycznej. Każda z nich wiąże się z jej osobistymi przypadkami dopełniającymi wyjątkowo bogatą biografię, mimo że nie sposób dojrzeć w nich dosłownego biografizmu, ale mocną sugestią osiagającą swoją jakość w wymiarze jednostkowym, a następnie

uniwersalnym. Artystka wskazywała także aktualnie powoływane dzieła, mówiąc, jak chciałyby je domknąć. Dzieliła się wizją ich procesu twórczego, do którego wykonywała liczne szkice przygotowawcze, zapelniające osobistą przestrzeń kreacji. Najczęściej „stawały się” one w trwającej chwili, krystalizowały bez większej przerwy i niezłomie, poddając się swojemu specyficznemu rytmowi. W tej aurze jawi się artystka szczególnie konsekwentna, która od początku jest świadoma celu, mimo że wizualność gotowego dzieła to jeszcze nurtująca zagwozdka-zagadka. Wytrwałość i pasja określają najważniejszy dla artystki twórczy imperatyw, którego świadectwem są m.in. prace w tym tekście przywołane, uruchamiające wieloaspektową i złożoną problematykę.

SPIS ILUSTRACJI

1.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Dionizje</i> , olej, 1962–1963. Fot. Ł. KUJAWSKI.	15
2.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Atomy VI</i> , olej, 1968. Fot. Ł. KUJAWSKI.	15
3.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Opowieść trzynasta</i> , olej, 2011. Fot. Ł. KUJAWSKI.	17
4.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Odchodzenie. Zuzanna w lecie</i> , olej, 1975. Fot. Ł. KUJAWSKI.	42
5.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Polskie opowieści rodzinne</i> , olej, 1976. Fot. Ł. KUJAWSKI.	42
6.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Polskie opowieści rodzinne</i> , olej, 1976. Fot. Ł. KUJAWSKI.	44
7.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: Rysunek, 1976. Za: annaszpakowskakujawska.pl [data dostępu: 18.07.2020].	44
8.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: Rysunek, 1974. Za: annaszpakowskakujawska.pl [data dostępu: 18.07.2020].	45
9.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Zuzanna oceaniczna</i> , akwarela, 1974. Za: E. ŁUBOWICZ: <i>Jest się. Opowieść o życiu i twórczości Anny Szpakowskiej-Kujawskiej</i> . Wrocław 2005, s. 4.	47
10.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Atomy II</i> , olej, 1967. Fot. Ł. KUJAWSKI.	49
11.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Atomy X</i> , olej, 1969. Fot. Ł. KUJAWSKI.	49
12.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Atomy I</i> , olej, 1967. Fot. Ł. KUJAWSKI.	54
13.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Atomy VII</i> , olej, 1968. Fot. Ł. KUJAWSKI.	55
14.	A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: <i>Autoportret z cyklu Znikania</i> , 1986. Fot. Ł. KUJAWSKI.	57

15. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Słoneczny wiatr / głaszczę moją twarz / istnieję / przestrzeniami łąk*, kolaż, 1997. Fot. Ł. KUJAWSKI. 59
16. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *W żywicę stopiona słońcem / nasycona aromatem sosen / zasypiam / kawałek bursztynu / z wtopioną myślą o tobie*, kolaż, 1996, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 61
17. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Opowieść siódma*, olej, 2010. Fot. Ł. KUJAWSKI. 62
18. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Opowieść szósta*, olej, 2010. Fot. Ł. KUJAWSKI. 63
19. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Opowieść czwarta*, olej, 2008. Fot. Ł. KUJAWSKI. 63
20. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Opowieść piętnasta*, olej, 2013. Fot. Ł. KUJAWSKI. 66
21. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Opowieść pierwsza*, olej, 2007. Fot. Ł. KUJAWSKI. 67
22. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Opowieść trzecia*, olej, 2008. Fot. Ł. KUJAWSKI. 67
23. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Opowieść dwunasta*, olej, 2011. Fot. Ł. KUJAWSKI. 68
24. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Odręczny schematyczny szkic pierwszego projektu na Sympozjum Wrocław '70, wykonany mimochodem podczas spotkania autorki z artystką, 2016. Za: archiwum autorki¹.* 82
25. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Sympozjum Wrocław '70, drugi projekt (niezrealizowany) kompozycji przestrzenno-dynamicznej, Balony-ludzie nad Odrą, 1970. Za: Sympozjum plastyczne Wrocław '70. Red. D. DZIEDZIC, Z. MAKAREWICZ. Wrocław 1983.* 83
26. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Dzień dobry przyjacielu*, malarstwo na kulach, papier mâché, 1971, zakup prywatny. Fot. Ł. KUJAWSKI. 85
27. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Matematyka*, ceramika na budynku Wydziału Matematyki Uniwersytetu Wrocławskiego, 1972. Fot. Ł. KUJAWSKI. 103
28. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Płytki ceramiczne z portretami rodziny i artystki w jej ogrodzie, wykonane podczas pracy nad ścianą Matematyki, 1972. Fot. Ł. KUJAWSKI.* 104
29. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Szamotowa kompozycja z połączonych główek w ogrodzie artystki, lata 80. Fot. Ł. KUJAWSKI.* 107
30. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Szamotowa kompozycja z połączonych główek w ogrodzie artystki, lata 80., detal. Fot. K. TOMCZAK.* 108
31. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Cykl Zmęczeń, szamot, głowy, 1990–1991, wł. Muzeum Sztuki Współczesnej we Wrocławiu. Fot. Ł. KUJAWSKI.* 109
32. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Cykl Zmęczeń, szamot, śpiąca głowa (artystki), 1990–1991, zakup prywatny. Fot. Ł. KUJAWSKI.* 109
33. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Zuzanna po górach, dolinach*, olej, 1971, wł. Marii i Witolda Molickich. Fot. Ł. KUJAWSKI. 110

¹ Fotograficzna dokumentacja dorobku artystycznego Anny Szpakowskiej-Kujawskiej została udostępniona dzięki uprzejmości artystki, za co serdecznie dziękuję.

34. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Cykl Zmęczenia*, szamot, głowa, 1991, wł. Muzeum Sztuki Współczesnej we Wrocławiu. Fot. Ł. KUJAWSKI. 111
35. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *W gładzi wszechmocnej wody...*, szamot, ceramika poświęcona powodzi we Wrocławiu, Sukiennice, 1997, wł. Urzędu Miasta Wrocławia. Fot. Ł. KUJAWSKI. 114
36. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Szturm pełnej huku wody...*, szamot, ceramika poświęcona powodzi we Wrocławiu, Na Grobli we Wrocławiu, 1997, wł. Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji we Wrocławiu. Fot. Ł. KUJAWSKI. 116
37. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Zdumiona swym zwycięstwem woda...*, technika własna, 1999, wł. Muzeum Modern Art w Hünfeld, Niemcy. Fot. Ł. KUJAWSKI. 116
38. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Może tak, może nie*, szamot, 1998, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 118
39. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Tak-nie* (pierwsza wersja), szamot, 1998, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 118
40. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Jest się* (pierwsza wersja), szamot, 2001, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 119
41. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Jest się* (druga wersja), szamot, 2001, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 119
42. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Potem-teraz*, szamot, 2001, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 120
43. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Koniugacje*, szamot, 2000, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 120
44. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Tak-nie* (druga wersja), szamot, 1998, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 121
45. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Pręgi wody płyną ku trzcinom*, brąz, 1999, zakup prywatny. Fot. Ł. KUJAWSKI. 122
46. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Anna jestem*, brąz, 1998, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 122
47. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Cztery głowy*, szamot, 1974, zakup prywatny. Za: archiwum artystki. 123
48. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Kompozycja* (falująca płaszczyzna), szamot, lata 90., wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 124
49. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Kompozycja* (jajo z główkami), szamot, 1990, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 125
50. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Wiatr*, szamot, 1988, praca zaginiona. Za: archiwum artystki. 126
51. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Poważna i radosna głowa*, szamot (odlew z kalabasza), 1990, wł. artystki. Za: archiwum artystki. 127
52. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: Z cyklu *Niepokoje*, kalabasz, papier, 2013, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 127

53. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Sfera abstrakcji*, styropian, miedziana moneta, 2015–2016.
Fot. Ł. KUJAWSKI. 129
54. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Płynie miodem woda...*, z cyklu „pisanin” (1991–2005),
kolaż, koniec lat 90., wł. artystki. Fot. K. TOMCZAK. 133
55. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: Wieloelementowa kompozycja przedstawiająca konfigu-
rację głów (malowanych i na kulach), łącząca wcześniejsze dzieła artystki, m.in.
obraz *Zuzanna w lecie*, 1969 i zestaw kul *Dzień dobry przyjacielu*, 1971. Ilustracja
w katalogu: *Grupa Wrocławska. Malarstwo – grafika – rzeźba*. Jubileuszowa wy-
stawa grupy. Wstęp E. GEPPERT. Muzeum Architektury Wrocław. Związek Polskich
Artystów Plastyków BWA we Wrocławiu. Listopad–grudzień 1972, s. 33 nlb., s. 29. 138
56. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Głowa*, autoportret, szamot, 2001, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 142
57. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Pierwszy kalabasz*, bez tytułu, 1980, wł. artystki.
Fot. Ł. KUJAWSKI. 158
58. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Ekundayo – po smutku przychodzi radość / Moje prywatne*
zwierzę, kalabasz, akryl, 1980, wł. Muzeum Narodowego we Wrocławiu.
Fot. K. TOMCZAK. 158
59. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Pora mokra*, kalabasz, akryl, 1981, wł. Muzeum Narodo-
wego we Wrocławiu. Fot. Ł. KUJAWSKI. 160
60. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Ocean*, kalabasz, akryl, 1981, wł. Muzeum Narodowego we
Wrocławiu. Fot. Ł. KUJAWSKI. 160
61. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Zjednoczeni I*, kalabasz, akryl, 1981, wł. artystki.
Fot. Ł. KUJAWSKI. 162
62. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Zjednoczeni II*, kalabasz, akryl, lajkra, 1982, zakup pry-
watny. Za: archiwum artystki. 163
63. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Zjednoczeni III*, kalabasz, akryl, lajkra, 1983, wł. artystki.
Fot. Ł. KUJAWSKI. 163
64. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Ayorinde (Radość przybywa)*, z cyklu *Spotkania w buszu*,
kalabasz, akryl, gałęzie, 1984, wł. Muzeum Narodowego we Wrocławiu. 165
Fot. Ł. KUJAWSKI.
65. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Spotkanie w buszu*, z cyklu *Spotkania w buszu*, kalabasz,
akryl, gałęzie, 1984, wł. Muzeum Narodowego we Wrocławiu. 165
Fot. K. TOMCZAK.
66. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Zuzanna na Oxford Street*, kalabasz, akryl, 1983, wł. artyst- 166
ki. Fot. Ł. KUJAWSKI.
67. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Polski kwiat*, kalabasz, akryl, 1980, zakup prywatny. 168
Za: archiwum artystki.

68. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Narcyz stanu wojennego*, kalabasz, sztuczne drewno, akryl, sznur, 1982, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 169
69. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Kalabasze stanu wojennego*, kalabasz, papier, akryl, 1982 (od prawej: *Podział* – kalabasz pokryty warstwami chmur; *Źródło* – kalabasz – wielka chmura; *Ból głowy* – kalabasz „pęknięty”), wł. Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Fot. Ł. KUJAWSKI. 170
70. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Uwięziony obłok*, kalabasz, akryl, metal, 1983, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 173
71. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Pustyniak*, kalabasz, akryl, piasek, 1984, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 173
72. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Cykl Homosfery*, olej, 1975, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 187
73. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Myśli na zielonej łące*, pastel, 1978, wł. Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Fot. Ł. KUJAWSKI. 189
74. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 24*, kolaż, 2012. Fot. Ł. KUJAWSKI. 189
75. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 1*, kolaż, 2008. Fot. Ł. KUJAWSKI. 190
76. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 2*, kolaż, 2008. Fot. Ł. KUJAWSKI. 190
77. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 19*, kolaż, 2011. Fot. Ł. KUJAWSKI. 191
78. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 4*, kolaż, 2008. Fot. Ł. KUJAWSKI. 191
79. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 10*, kolaż, 2010. Fot. Ł. KUJAWSKI. 192
80. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 11*, kolaż, 2010. Fot. Ł. KUJAWSKI. 193
81. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 23*, kolaż, 2012. Fot. Ł. KUJAWSKI. 194
82. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 12*, kolaż, 2010. Fot. Ł. KUJAWSKI. 195
83. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 7*, kolaż, 2009. Fot. Ł. KUJAWSKI. 197
84. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 18*, kolaż, 2011. Fot. Ł. KUJAWSKI. 199
85. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 14*, kolaż, 2010. Fot. Ł. KUJAWSKI. 199
86. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 20*, kolaż, 2011. Fot. Ł. KUJAWSKI. 201
87. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 8*, kolaż, 2010. Fot. Ł. KUJAWSKI. 201
88. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 5*, kolaż, 2009. Fot. Ł. KUJAWSKI. 202
89. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 22*, kolaż, 2011. Fot. Ł. KUJAWSKI. 202
90. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Plafon w Bibliotece Wojewódzkiej we Wrocławiu, 1975*. Fot. Ł. KUJAWSKI. 203
91. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Droga do środka 25*, kolaż, 2012. Fot. Ł. KUJAWSKI. 204
92. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak leśny*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 207
93. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *W zachodzących słońcach 2*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 207

94. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak* (2018–2019), z cyklu *Skrzydłaki*, styropian, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 207
95. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak powietrzny*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 209
96. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak polny 2*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 209
97. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak z ogniska*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 210
98. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak osobny*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 210
99. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak polny 1*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 211
100. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *W zachodzących słońcach 1*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 211
101. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak z podwórka*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 212
102. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Skrzydłak nie z tej ziemi*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 215
103. A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Lady Skrzydłak*, z cyklu *Skrzydłaki*, kalabasz, drewno, 2017–2019, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 215
- A. SZPAKOWSKA-KUJAWSKA: *Symposium Wrocław '70*, drugi projekt (niezrealizowany) kompozycji przestrzenno-dynamicznej, Balony-ludzie nad Odrą, szkic, akwarela, 1970, wł. artystki. Fot. Ł. KUJAWSKI. 74

INDEKS OSOBOWY

A

Abakanowicz Magdalena 226

B

Bacciarelli Marcella 28

Bachtin Michaił 29

Bal Mieke 33, 46, 140

Bartyński Andrzej 81

Baudrillard Jean 70

Bereś Jerzy 76, 79, 94, 245

Biegas Bolesław 43

Blum-Kwiatkowski Gerard 75, 115

Bogusz Marian 78–79, 81, 94

Borowski Włodzimierz 80

Bruegel Pieter 203

C

Caravaggio Michelangelo Merisi da 140

Cézanne Paul 14

Chwałczyk Jan 94, 132

Coriolan Krzysztof 81

Cyrankiewicz Józef 50

D

Debord Guy 52

Dobkowski Jan 81

Dubuffet Jean 213, 247

Dudzik Zygfryd 81

Dziedzic Danuta 76

E

Estreicher Karol 106

F

Foster Hal 23, 28, 70–72, 134, 245
Freud Sigmund 31

G

Gała Henryk 81
Gauguin Paul 14
Gebhard Zofia 33
Geppert Eugeniusz 22, 52, 132, 136, 224
Gład Kazimierz 53
Gołkowska Wanda 136–137
Gombrowicz Witold 95, 152–153, 213, 217
Gostomski Zbigniew 79–80, 92
Grabowska Małgorzata 136
Grotowski Jerzy 128

H

Hałas Józef 52, 132
Handke Peter 112
Hermansdorfer Mariusz 19, 33, 53–54, 105
Homer 220

J

Jarema Maria 136
Jarosz Andrzej 13
Judd Donald 70
Jurkiewicz Ewa 96

K

Kantor Tadeusz 76, 79–80, 245
Kelera Józef 128
Kępińska Alicja 76
Kobro Katarzyna 19, 113
Kowalska Bożena 24, 76

Kozłowska Barbara 76
Kozłowski Jarosław 81
Kristeva Julia 36, 71
Krzetuska Anna 136
Kujawski Maciej 145, 156

L

Lacan Jacques 32–36, 45–47, 71, 135, 139–140, 180, 218–220, 245
LeWitt Sol 90
Litwiniec Bogusław 112
Ludwiński Jerzy 20, 77

Ł

Łubowicz Elżbieta 64

M

Mainardi Patricia 221
Makarewicz Zbigniew 76
Maliszewska Krzesława 136–137, 139
Markowska Anna 26, 96
Masters Edgar Lee 112
Matisse Henri 213
Maziarska Jadwiga 96, 226
Mazurkiewicz Alfons 52, 137
Michałowska Maria 136–137
Mikulski Kazimierz 137
Miró Joan 213, 247
Moore Henry 22
Mulvey Laura 35, 139

N

Nader Luiza 76, 93
Neubauer Igor 81
Nochlin Linda 29
Nowaczyk Jolanta 86

Nyga Roman 81

O

Olkiewicz Jerzy 81

P

Parker Rozsika 221

Picasso Pablo 213

Pinińska-Bereś Maria 96

Pollock Griselda 29, 221

R

Rosołowicz Jerzy 52, 79, 81, 132

S

Stanek Zdzisław 81

Stażewski Henryk 76, 79–80, 89, 94,
113, 245

Strzeмиński Władysław 19, 113

Szpakowska-Kujawska Anna 7–9, 13,
16, 17–37, 39–41, 43, 45–46, 48,
50–54, 56, 58–62, 64–66, 68–73,
75–79, 81–84, 86–88, 90, 92–97,
99–108, 110–113, 115, 123, 125, 128,
130–132, 134–137, 139–143, 145–157,
159, 161–162, 164, 166–167, 171–172,
174–183, 185–188, 196–198, 200,
203–206, 208, 213–214, 216–221,
223–227, 244–247

Szpakowski Wacław 18–19, 22, 25, 36,
96, 200, 245

T

Tomaszewski Henryk 18, 128

W

Warhol Andy 70

Weiss Wojciech 65

Welsch Wolfgang 213

Wiśniewski Anastazy 93

Wojciechowski Aleksander 26, 76

Wojciechowski Andrzej 76, 79–80

Wölfllin Heinrich 53

V

van Gogh Vincent 14

Z

Zagrodzki Janusz 19

Zdanowicz Mieczysław 76, 79–80

Zieliński Jerzy 81

Ziemski Jan 76

Ż

Żemojtel Janina 136–137

Anna Szpakowska-Kujawska's Artistic Worlds. Close-ups

Summary

A *Anna Szpakowska-Kujawska's Artistic Worlds. Close-ups* is a book devoted to the least surveyed and most particular area of the multi-faceted body of work by this important Wrocław artist. In addition to being an attempt at a comprehensive inquiry into selected paintings and sculptures by Szpakowska-Kujawska, it is also a testimony to encounters with the artist, which have made approaching these previously unexplored aspects of her creation possible. It presents her as a distinctive female creative subject as well as a masterly modernist, who simultaneously anticipates post-modern art with her anti-conventionality and tendency towards artistic transgression. This study in six chapters, presents the significant issues and imaginative realms of the artist's creation, in the light of current discourse, which emphasizes both their as yet insufficiently defined formal and thematic values and their belonging to the paradigm of contemporary art.

Chapter one *The Separateness of the Creative Path and the Methodological Perspective* initially outlines the research methods eclectically applied in the proposed analysis, i.e. feminist optics (articulating the female subject and artistic idiom, the power of the gaze which restores women's equal position) and psychoanalysis (sublimation through

art and the Lacanian mirror stage); the convention of realism (the attachment to presenting converted reality through a personal artistic medium) and the avant-garde (outstanding aesthetic innovation and stylistic separateness – also with regard to her father's, Waclaw Szpakowski's, avant-garde abstraction); oscillating between modernism (the unique gesture of a perfect creator) and postmodernism (the deflationary reevaluation of traditional artistry, the transgressive fascination with daily routines, with the marginal and the hybrid).

Chapter two, *Tendencies in Anna Szpakowska-Kujawska's Paintings*, synthesizes the main stylistic trends in her paintings which are rudimentary works to the artist's creation. It analyzes the following: the personal realism of self-portraits and crypto-portraits as well as of portraits of loved ones with a multiple head motif; the mass realism of large-format compositions that present interrelated unified units (the *Atomy / Atoms*, 1967–1971 series, *inter alia*); *Pisaniny / Handwritten Paintings* – mostly collagelike painted words bound by the interdependence of the differing artistic and linguistic media. Monumental portrayals are in turn a painterly tale of the universal order of human existence, based on personal experience and expressed in a realistic, but strongly expressive style tending towards symbolism (i.a. the *Opowieści/Tales*, 2007–2013 series). Szpakowska-Kujawska's modernist and anticipatory realism, visible in her paintings, is referred to in relation to postmodern realism as analyzed by, among others, Hal Foster.

The next chapter, *New Normativity. Wrocław '70 Visual Arts Symposium and Balloons*, is clearly historiographic in nature and is devoted to Szpakowska-Kujawska's participation in the New Normativity. Wrocław '70 Visual Arts Symposium. It testifies to her contribution, not only in the creative aspect, but also as organizer of this undertaking, the latter of which has so far been overlooked. It describes three eventually unfinished works devised by the artist to take place in Wrocław's outdoor locations, including an instance of performance art where the artist was to release balloons, in the shape of human figures dancing in the sky, from a boat. This chapter also draws attention to the theatricality and fleeting nature of projects by other participants of the symposium (Jerzy Bereś, Tadeusz Kantor, Henryk Stażewski) and to the tendency towards the rejection of the already realized art form. Szpakowska-Kujawska responded to this tendency with works still displaying original and complete form, while at the same time strongly modernized and exploring personal female expression. Moreover, the underrating of the organizational and artistic activities of the female creator finds its explanation in the patriarchal domination of male modernist art of the Polish People's Republic period.

Chapter four *Ceramic and Sculptural “Journeys”* outlines Szpakowska-Kujawska’s rich oeuvre in three dimensions, which consistently complements her painting, including works not yet monographed. The chronological presentation of her artistic forming of the three dimensional object includes, among others, *Matematyka / Mathematics* from 1972 (a ceramic tile composition on the wall of the building of the Faculty of Mathematics of the University of Wrocław); the series *Zmęczeni / Exhausted* – a testimony to the correspondence of the arts, i.e. sculpture and painting, literature and theater; “handwritten” spatial works on the Great Flood of 1997 in Wrocław; partly painted lettering-structures; bronze sculptures and ceramics never before exhibited (*Cztery głowy / Four Heads*, 1974, *Wiatr / Wind*, 1988, *inter alia*). The focus is both on the interdisciplinary nature of artistic sublimation (which occurs through art’s material form, the mentally experienced word and through music) and on the gift of vivisection in realistic and expressive spatial portrayals. Szpakowska-Kujawska’s individualistic and highly distinctive female figuration is presented in juxtaposition to other female artists of the Wrocław Group, to which she also belonged. The chapter exposes “the self” of the artist, the woman modernist, in a highly reformulated artistic spatial equivalent.

Chapter five *Calabashes – Unique Sculptures from the Tropics* is a presentation of the art of exotic calabashes, or the result of a mésalliance born at the intersection of two different cultures. It supplements the previous chapter with Nigerian inspirations in working with three dimensional objects, signaling transgressive experiences with oriental themes and artistic media. The chapter contains a description of Szpakowska-Kujawska’s work on an artistic gourd, as well as that of the use of means of expression such as: the three-dimensional character of sculpture, color, or the compositional coexistence of detail and synthesis. The spectrum of the Nigerian Calabash series presented (including *Ekundayo – po smutku przychodzi radość / Ekundayo – After Sadness Comes Joy*, 1980, *Zjednoczeni / United*, 1981–1983, *Spotkania w buszu / Meetings in the Bush*, 1984, gourds of the war period 1982) culminates with a perspective that evokes the African reality of peculiar figuration. It bears witness to the equally distinctive sublimation of experiences and ideas accumulated during the artist’s stay in Nigeria. The discovery of the visual pleasure of observing all that is exotic, the constituent power of the gaze, coincides with the restoration of the dominant female subject position. The African reevaluation of modernist art prompts Szpakowska-Kujawska to spontaneously reach for selected postmodernist achievements, thus strengthening her position as the forever-experimenting avant-gardist and as the modernist who anticipates all that is artistically novel.

Chapter six, *Lasówka* (which is the name of a picturesque mountain village), deals with a series of collage paintings (2008–2016) presenting the natural environment of Bystrzyca Kłodzka (the area within which Lasówka is located) and the artist's latest sculptures *Skrzydłaki / The Winged Ones*, 2017–2019. It is an introduction to Szpakowska-Kujawska's intimate world of creative initiation triggered by the vitality of Lasówka's nature. The chapter proposes a formal and thematic analysis of most of the paintings from the *Droga do Środka / Way to the Center* series, which are juxtaposed with three-dimensional figural forms made of wood and calabash fragments, both inspired by the artist's stay in Lasówka. The paintings (collages from cut-out fragments of landscapes) and 3D objects (a peculiar kind of handicraft – a formal phenomenon) testify to an altered realism, and, similarly, to modern form-shaping. *Skrzydłaki / The Winged Ones* are evocative of the spatial experiments of the precursors of artistic changes in contemporary art (Joan Miró and Jean Dubuffet, *inter alia*) and are an intermediary between the modernist "aesthetics of heaviness" and the postmodern "aesthetics of lightness". Owing to the power of the gaze, the artist constitutively organizes that which is external – nature and inscribes it within a symbolic artistic structure in order to attain personal meaningfulness. At the same time, she attests to the most mature version of individuated female modernism in its aspect of the woman – weaver – demiurge archetype.

The closing chapter *A Final – Yet Still – an Attempt at a Classification...* comprises a summary of the proposed overview of the creative activities of our Wrocław doyenne. It is also an attempt at identifying the artist's functioning within the paradigms of modernism and postmodernism, both of which are essential to contemporary art discourse. Rich illustrations, especially from the artist's private archive, complement this verbal explication of Anna Szpakowska-Kujawska's artistic worlds.

Seria wydawnicza
Dyskursy sztuk(i)

Redaktor
Anna Piwowarczyk

Opracowanie graficzne i projekt okładki
Aleksandra Kiełkowska

Współpraca
Tomasz Kiełkowski

Korektor
Lidia Szumigała

Redaktor inicjujący
Przemysław Pieniążek

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.05.2022:
Copyright © 2021 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzysjamy otwartej nauce. Od 1.06.2022
publikacja dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu
w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl.

 <https://orcid.org/0000-0001-6836-4941>
Tomczak, Karolina
Artystyczne światy Anny Szpakowskiej-Kujawskiej :
zblżenia / Karolina Tomczak. - Katowice :
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2021. -
(Dyskursy sztuk(i) ; 1)

<https://doi.org/10.31261/PN.4000>
ISBN 978-83-226-3956-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3957-3
(wersja elektroniczna)
ISSN 2719-941X

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa:
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: 15,5. Liczba arkuszy wydawniczych: 18,0.
Publikację wydrukowano na papierze Sora Mat Arte 135g. PN 4000.
Cena 64,90 zł (w tym VAT).

Artystyczne światy Anny Szpakowskiej-Kujawskiej. Zbliżenia to książka poświęcona najmniej opisanemu zakresowi wszechstronnej twórczości tej ważnej wrocławskiej artystki, m.in. tendencjom malarskim, udziałowi w Sympozjum Wrocław '70, pracom ceramiczno-rzeźbiarskim, twórczości nigeryjskiej (legzotycznym kalabaszom) i sztuce powstałej w Lasówce (malarstwu kolażowemu i przestrzennym *Skrzydłakom*). Studium w sześciu rozdziałach prezentuje niesprecyzowane dotąd aspekty kreacji Szpakowskiej, co pozwala na wyróżnienie szczególnej specyfiki tej wielomedialnej sztuki. Ujmuje ją w aktualny dyskurs naświetlający jej nadal niewystarczająco określone wartości formalno-tematyczne oraz przynależność do paradygmatu sztuki współczesnej. Na tym tle artystka zostaje pokazana jako świadoma swojej odrębności twórczyni, mówiąca indywidualnie wykształconym idiomem artystycznym osobnego podmiotu. Zbliżenia do szczególnie formotwórczo cennych obszarów jej twórczości ukazują awangardystkę-modernistkę, która jest otwarta na eksperymentalne przekroczenia i artystyczne peregrynacje, antycypujące sztukę ponowoczesną lub z nią korespondujące. Bogaty materiał ilustracyjny dookreśla to selektywne naświetlanie artystycznych światów Anny Szpakowskiej-Kujawskiej.

Karolina Tomczak – doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o sztuce, adiunkt na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego, w Instytucie Nauk o Sztuce. Główne zainteresowania dotyczą sztuki współczesnej polskiej i zagranicznej, a także metodologii sztuk plastycznych. Szczególne badania skupiają się na rodzimej twórczości rzeźbiarskiej XX wieku. Autorka publikacji naukowych o sztuce współczesnej, m.in. monografii autorskich i tekstów w wydaniach zbiorowych.

ISSN 2719-941X

Cena 64,90 zł (w tym VAT)

ISBN 978-83-226-3957-3

9 788322 639573

Więcej o książce

